

PĒTERIS PLAKANS

*“Reliģija ir cilvēciskā gara sapnis. Bet arī sapnī
mēs atrodamies .. uz Zemes – īstenības valstībā ..”*

Ludvigs Feierbahs

Ievads

Šajā rakstā tiek apskatīta kristietības antropoloģija, kas atšķiras no kristīgās antropoloģijas un reliģijas studijām antropoloģijas ietvaros. Reliģijas studijas kā pētniecības joma izveidojās 19. gadsimtā koloniālisma iespaidā, kas vairāk uzmanības pievērta nekristīgajām reliģijām, savukārt zinātniska pētniecība, kas tika nošķirta no teoloģiskajiem uzskatiem, aizsākās 20. gadsimta 60. gados (Mills, 2012). Pirmie kolektīvie darbi par kristietības antropoloģiju parādījās vienīgi 21. gadsimtā, piemēram, “Kristietības antropoloģija” (*“The anthropology of christianity”*, Fennella Cannell, 2006), lai gan sporādiski pētījumi ir pastāvējuši jau iepriekš. Tas ir pamatojums uzskatam, ka kristietības antropoloģija ir pavisam nesena.

Kristietības antropoloģija analizē kristīgās baznīcas kā institūcijas ietekmi uz cilvēku. Rakstā analizēti divi pašlaik aktuālie virzieni kristietības un politikas attiecībās, kas diskusiju krustugunīs vienlaikus iekļauj lielajām konfesijām piederīgos un mazo draudžu apmeklētājus (Mills, 2012, 185). Tā ir samērā jauna nozare: kā izteicies tās pārstāvis Džoels Robinss (*Joel Robbins*), “tā ir aptuveni 15 gadus veca” (Robbins, 2014)¹. Rakstā sniegts ieskats situācijā, kas pašlaik ir lielākā dilemma kristīgo vērtību izpratnē un ko nav iespējams nodalīt no mūsdienu politiskās un sociālās dienaskārtības. Izdarot nelielu filosofisku atkāpi, pretstati un tiem pretējā savienība ir “viena no visizplatītākajām ikdienas dzīves parādībām” (Ozola, 1998). Ikdienā mēs nemanām, ka uz pretstatiem ir balstīta mūsu pasaule; tā tas ir arī kristīgo vērtību jautājumos, kur divas arvien grūtāk samierināmas frontes iestājas par savu reliģijas izpratni un iespējām to ne tikai īstenot, bet arī gūt sabiedrības atbalstu savām idejām. Lai

¹ Tā kā Robinsa raksts ir tapis 2014. gadā, tad zinātnes apakšnozare, ja tā var nosaukt kristietības antropoloģiju, ir aptuveni 20 gadus sena, jo pirmais krājums iznāca 2003. gadā.

panāktu vēlamās kristīgo vērtību izpratnes nostabilizēšanu un pretējo uzskatu marginalizēšanu vai pat padarīšanu par nelikumīgu, nereti tiek iesaistīta politika.

Galvenais apskatāmais objekts rakstā būs divi kristīgo vērtību izpratnes virzieni, no kuriem tradicionālais ir reliģiski konservatīvais, kuru plaši izmanto arī labējie politiskie spēki, tāpēc nereti tas ir saistīts ar populistiskiem uzskatiem, un reliģiski liberālais, kura uzskatus pētnieki saista ar reliģiski kreisajiem (Vincent, 2020, 94). Reliģijas loma globalizētajā pasaulē ir mainījusies, jo Rietumu pasaulē samazinās sabiedrības daļa, kas praktizē kristīgo dzīvesveidu, tāpēc abi reliģiskie virzieni izmanto dažādus risinājumus reliģiozitātes izmaiņām.

Reliģiski konservatīvie kristieši vēlas reformēties, lai atbilstu Bībeles standartiem un atbrīvotos no modernās sabiedrības grēcīgajiem netikumiem, bet reliģiski liberālie grib atzīt sociālo realitāti un padarīt kristietību pieejamu visiem. Reliģiski liberālie vēlas, izmainot pastāvējušos reliģiskos uzskatus, atteikties no reliģiskajām dogmām, kuras traucē atsevišķām sabiedrības grupām tikt atzītām reliģiskajās organizācijās. Lai gan daudzviet Rietumu pasaulē reliģiski liberālajam virzienam ir izdevies panākt izmaiņas likumos un reliģisko organizāciju iekšējā darbībā, tomēr kristīgo vērtību izpratnes jautājumā vēl aizvien notiek asas domstarpības. Austrumeiropa un jo īpaši Latvija vēl aizvien ir pietiekami spēcīgs reliģiskā konservatīvisma bastions, kas, neskatoties uz sabiedrības samērā zemo aktīvo reliģiozitāti, nav ļāvusi likumdošanā un vairumā reliģisko institūciju panākt liberālas pārmaiņas.

Rakstā tiks aplūkotas atsevišķas socioloģijas un antropoloģijas atziņas par kristietības ietekmi no Emīla Dirkema (*Émile Durkheim*), Maksa Vēbera (*Max Weber*) un Entonija Vollesa (*Anthony Wallace*) darbiem. Globalizētā pasaule ir pavērusi plašas iespējas piekļūt dažādiem reliģiskajiem uzskatiem un reliģiskajai praksei, tā veicinot reliģisko sinkrētismu un mazinot piesaisti vienai, lokālai draudzei. Mūsdienu reliģiski konservatīvais uzskatu virziens ir attīstījies ASV kopš 20. gadsimta otrās puses, bet reliģiski liberālais uzskatu virziens vairāk cenšas sociālo realitāti pieņemt arī reliģiskajā dzīvē, un to var saistīt ar pilsonisko reliģiju.

Nobeigumā tiks apskatīta reliģisko retoriku izmantojušo Latvijas politiķu izpratne par kristīgajām vērtībām, ietverot reliģiski konservatīvus jautājumus (aborti, dažādas ģimenes formas, noraidoša attieksme pret islāmu un imigrāciju) un reliģiski liberālus jautājumus (nevienlīdzības mazināšana, ietverot feminismu, kā arī LGBT un transpersonu pieņemšanu). Svarīgi norādīt, ka kristīgo vērtību izpratne ir relatīva, laika gaitā tā var mainīties un pat viens kristīgo vērtību jautājums var tikt pretstatīts reliģiski konservatīvo un reliģiski liberālo uzskatu pārstāvim, ko labi atklāj Latvijas politiķu uzskatu piemērs.

Reliģijas lomas mazināšanās (transformācija)

Jau 20. gadsimta sākumā Emīls Dirkems norādīja uz reliģijas sociālajiem aspektiem un kopīgo vērtību veidošanos:

“Reliģiskie priekšstati – tie ir kolektīvi priekšstati, kas pauž kolektīvas realitātes; ceremonijas – tās ir darbības veidi, kas radušies tikai kopā sapulcējušās grupās un aicināti pamodināt, atbalstīt un atjaunot šo grupu noteiktos mentālos stāvokļus. Tieši reliģiskie ticējumi vienmēr ir kopēji noteiktai grupai, kas atklāti atzīst savu uzticību tiem un ar tiem saistītajām ceremonijām. Tie ir ne tikai pieļauti visiem attiecīgās grupas locekļiem kā personiska darīšana, bet tie ir grupas darīšana un rada tās kopību.” (Volkovs, 2011, 83)

Kristīgo vērtību izpratne ietekmē visas dzīves jomas, un to ir grūti izprast mūsdienu cilvēkam, kuram reliģiskā pārliecība nav nekas vairāk par kolektīvo kultūrvēsturisko identitāti. Pārliecināts kristietis savā ikdienā īsteno kolektīvās reliģiskās identitātes prakses, tādēļ cenšas to nodot arī kopienas līmenī. Nereti tas nonāk pretrunā ar citiem kristīgo vērtību piekopējiem vai sekulāriem principiem, tādējādi nošķirot savu reliģisko identitāti no sekulārās dzīves vai arī aktīvi iestājoties par tās atzīšanu plašākā kopienas līmenī.

Makss Vēbers reliģisko dzīvesveidu un vērtību izmantošanu sasaista ar profesionālo dzīvesveidu un attieksmi pret darbu:

“Reformācija nozīmēja nevis pilnīgu baznīcas kundzības likvidēšanu ikdienas dzīvē, bet gan iepriekšējās kundzības formas aizstāšanu ar citu, .. dažkārt vai tīri formālas kundzības aizstāšanu ar augstākajā pakāpē smagu un stingru visas uzvedības regulāciju, kas dziļi iesniedzas privātās un sabiedriskās dzīves jomās.” (Volkovs, 2011, 21)

Reformācijas process radīja izmaiņas no autoritatīvās, hierarhiskās katoļu baznīcas uz decentralizēto un nacionālo protestantisko baznīcu, kas bija reliģiski liberāls solis jauno laiku sākumā. Lai gan reformācijas laiks ir saistīts ar vēl lielāku reliģisko fundamentālismu un dedzību, vēlākos gadsimtos tas reliģijas nozīmi mazināja.

Kristīgās vērtības un izpratne par reliģijas nozīmi indivīda dzīvē, neapšaubāmi, ietekmē arī citas dzīves sfēras un var tās būtiski uzlabot vai tās ierobežot. Piemērs duālai kristīgo vērtību praktizēšanas ietekmei ir jauno laiku Vidzemes brāļu draudzes reliģiskā kustība, kuras ietekmē vietējie latvieši tika izglītoti, mazinājās alkoholisms un sāka veidoties latviešu inteliģence, taču vienlaikus reliģiskajos uzskatos radās pamatojums revolucionāriem centieniem vardarbīgi panākt emancipāciju.

Kristietības antropoloģija kā pētāmais lauks savu darbību aizsāka laikā, kad kristietība piedzīvoja pārmaiņas. Laikposmā no 1981. līdz 2007. gadam lielākā daļa valstu kļuva reliģiozākas, savukārt no 2007. līdz 2020. gadam tajās pašās valstīs reliģiozitāte mazinājās (*Inglehart, 2021, 1*). Sekularizācija ne vien samazina sabiedrības atbalstu kristietībai, bet paralēli padara to pieņemamāku, jo tā vairs nav tik radikāla. Tas raksturīgs arī Vācijas politiskajai situācijai, kur Vācijas Kristīgi demokrātiskā savienība (*Christlich Demokratische Union Deutschlands, CDU*) un tās meitas partija – Kristīgi sociālā savienība Bavārijā (*Christlich-Soziale Union in Bayern e. V., CSU*) – mūsdienās var tikt raksturota kā kristīgi demokrātiska, tomēr vēsturiski – kā reliģiski konservatīva, un tās vēlētāji lielākoties bija personas ar kristīgu reliģisko piederību, savukārt sekulārās vērtības vairāk atbalsta Zaļā partija vai Kreisā partija.

Laika gaitā daudzām vēsturiski izteikti sekulārām partijām attieksme pret reliģiju kļuvusi atbalstošāka, jo tās vairs necenšas tik ļoti akcentēt sekulārismu. Vienīgie, kas Vācijas politikā turpina ieturēt stingri sekulāru pozīciju, ir kreisie (*Jenichen & Muller, 2014, 151*). Patiesībā tas liecina par reliģijas lomas transformēšanos – tā arvien vairāk tiek nodalīta no valsts, tomēr atzīstot tās kultūrvēsturisko nozīmi.

Lai gan daudziem kristīgās vērtības ir saglabājušās kā noteikta konfesionālā piederība, tomēr arvien vairāk tiek piekoptas garīgās prakses, kas saistītas ne vien ar dažādiem kristietības novirzieniem, bet arī dažādām reliģijām. Mūsdienu sabiedrībā bieži eksperimentē ar dažādām reliģijām, veidojot mainīgu un individuālu garīgumu. Globalizācijas ietekmē ir pieaugusi iedzīvotāju mobilitāte un informācijas tehnoloģiju izmantošana, kas sniedz plašākas iespējas netikt piesaistītam konkrētai ģeogrāfiskajai telpai (Hanovs u. c., 2006, 78). Indivīds savos garīguma meklējumos var gan apmeklēt lokālo draudzi, gan nodarboties ar jogu, gan klausīties amerikāņu sludinātāja pārraides internetā. Tas veicina reliģisko sinkrētismu, un piesaiste vienai konfesijai un tās mācībai kļūst mazāk nozīmīga.

Tomēr globalizācija arī paver garīdzniekiem iespējas uzrunāt ne vien cilvēkus viņu lokālajā dievnamā, bet arī sabiedrību, kas pieder citai ticībai un atrodas citā valstī. Nereti sabiedrību piesaista un konkrēto konfesiju dara pievilcīgu ne tik daudz konkrētās konfesijas reliģiskā mācība, cik garīdznieki, populāras personas, kas to pārstāv, un to paustais viedoklis. Indivīdam pievilcīgs drīzāk liksies garīdznieka viedoklis par sociālo un politisko situāciju nekā apcerējums par abstraktiem reliģiskiem jautājumiem.

Mūsdienās globalizācijas un multikulturālisma iespaidā pastiprinās reliģiju sāncensība, it īpaši teritorijās, kur pastāv nostiprinājušās reliģiskās grupas. Sevišķi asi konflikti rodas teritorijās, kur reliģiskā identitāte ir savijusies ar etnisko un nacionālo identitāti. Senākas reliģiskās grupas, izmantojot lobijus politikā, mēģina

ar likumdošanas palīdzību aprūtināt jauno reliģisko kustību darbību (Hanovs u. c., 2006, 80). Izmantojot populistiskus saukļus, tās cenšas pretstatīt savu nostiprinājušos reliģisko pārliecību un diskreditēt jaunās reliģiskās kustības. Tas attiecas gan uz jaunizveidotām reliģiskajām organizācijām, gan uz citās valstīs jau nostiprinātām reliģiskajām grupām, kuras ir nesen imigrējušas uz šo jauno valsti.

Vietējās reliģiskās organizācijas, izmantojot pārnacionālo reliģisko organizāciju pieredzi vai atsevišķus labās prakses piemērus, var saglabāt savu pozīciju, ieņemot vietu globalizācijas procesā. Tās var veidot reliģisko darbību vietējos apstākļos, izmantojot tulkotas, Rietumu pasaules kristīgajās kopienās izmantotas dziesmas, vai arī piesaistīt savai reliģiskajai organizācijai interesentus un apskatīt teoloģiski un sociāli aktuālos jautājumus, izmantojot Alfa kursu² metodi. Tas viss nepieciešams, lai draudzi padarītu pievilcīgāku vietējai kopienai un uzlabotu dievkalpojumu apmeklējumu un sabiedrības reliģiozitāti, lai tā neaprobežotos ar dievkalpojumu apmeklēšanu vienīgi lielajos baznīcas svētkos – Ziemassvētkos un Lieldienās.

Oficiālie statistikas dati ir šādi: 2018. gada SKDS aptaujas dati liecina, ka 73 % Latvijas iedzīvotāju tic Dievam, t. sk. 43 % sevi uzskata par kristiešiem un 30 % norāda, ka tic Dievam, bet neuzskata sevi par kristiešiem; 17 % iedzīvotāju atbildēja, ka netic Dievam (Diena, 2018). Šie rezultāti krietni atšķiras no *Pew Research Center* Latvijas rezultātiem, kur reliģiozitāte apskatīta daudz dziļāk un konkrētāk, nepētot vienīgi indivīda ticību Dievam un piederību kristietībai. Pēc *Pew Research Center* indeksa Latvija no 34 Eiropas valstīm tiek ierindota 23. vietā ar tikai 15 % dziļi reliģiozu pieaugušo īpatsvaru. Šāds īpatsvars iegūts no četrām pozīcijām: 10 % iedzīvotāju atzīst, ka reliģijai ir ļoti liela nozīme viņu dzīvē, 16 % norāda, ka apmeklē dievkalpojumu vismaz reizi mēnesī, 17 % atklāj, ka ikdienā personīgi lūdz Dievu, un 28 % atbild, ka ar pilnu pārliecību tic Dievam (*Pew Research Center*, 2018).

Redzams, ka pat statistikas dati neatbilst vienprātību attiecībā uz reliģiozitāti Latvijā. Mūsu valsts iedzīvotāju samērā zemā reliģiozitāte nepalīdz saprast, kāpēc individuālā līmenī neuzskatām sevi par izteikti reliģioziem, tomēr valsts politikā piekopjam stingru reliģiskā konservatīvisma līniju. Šajā rakstā atbilde uz šo jautājumu netiks sniegta, tomēr, izmantojot starptautisko pieredzi un nacionālo piemēru, tiks raksturoti abi reliģiskās domas virzieni.

² Alfa kurss piedāvā iespēju iepazīt kristīgo ticību brīvā, nepiespiestā, saviesīgā, draudzīgā un jautrā gaisotnē. Tas sākas ar kopīgu maltīti, kas kursa dalībniekiem dod iespēju citam citu iepazīt, un turpinās ar kopīgām dziesmām un lekciju, kurā tiek aplūkotas svarīgas tēmas par dzīves un kristīgās ticības jautājumiem. Tiek aplūkotas tādas tēmas kā “Kas ir Jēzus?”, “Kādēļ un kā man lūgt?” un daudzas citas. Alfa kursu atbalsta visas lielākās kristīgās konfesijas.

Mūsdienu kristīgo vērtību pretstats

Jau 20. gadsimta otrajā pusē reliģijas antropologs Entonijs Volless, raksturojot reliģijas ideoloģisko pusi, izmantoja divus pretstatus no Karla Manheima (*Karl Mannheim*) uzskatiem, kur viens ideoloģiskais virziens ir konservatīvs un tā mērķis ir koriģēt nepilnības esošajā sistēmā, savukārt otrs ir utopisks, kurš jaunas un labākas pasaules vārdā ir gatavs tiekties pēc revolucionārām pārmaiņām (*Wallace, 1966, 126*). Konkrētais Karla Manheima darbs “Ideoloģija un utopija” (*Ideology and utopia*) tika sarakstīts 1929. gadā un pēc gandrīz 100 gadiem atspoguļo līdzīgu pretstatu reliģiskajā konservatīvismā un reliģiskajā liberālismā.

Volless norāda, ka reliģijas ideoloģijas galvenie apskates objekti ir morāle, ētika un vērtības (*Wallace, 1966, 126*). Reliģiski ideoloģiskā sistēma sabiedrību sociāli kontrolē un konstruē, lai panāktu, ka indivīds pakļaujas uzskatu virzienam un iekļaujas tajā, un novērstu izteiktu brīvdomību, kas mūsdienu skatījumā izskatās gan kā kultūrkari (*culture wars*, mūsdienās visbiežāk saistās ar atcelšanas kultūru jeb *cancel culture*), gan reliģisko ortodoksālu mēģinājumi nošķirties no brīvdomīgiem garīdzniekiem savas konfesijas ietvaros.

Reliģiski konservatīvais domāšanas virziens cenšas saglabāt esošo uzskatu paradigmu, par galveno autoritāti uzskatot atziņas Svēto rakstu tekstā un laika gaitā nostabilizējušos uzskatus. Reliģiski liberālā pieeja to visu apšaubā un vēlas gadsimtiem senos, pat grūti izskaidrojamus uzskatus padarīt sociālajai realitātei atbilstošus. Rodžers Skrūtons (*Roger Scruton*), aizstāvot konservatīvismu, ir norādījis, ka tradīcijas sniedz atbildes uz noturīgiem jautājumiem, kuri tiek iemiestoti sociālajā praksē. Pieņemot šīs tradīcijas nenozīmē spēt tās izskaidrot vai vēl mazāk – pamatot (*Skrūtons, 2021, 38*). Piedāvātais skatījums noraida reliģiskā liberālisma nepieciešamību pēc reliģisko dogmu un tradīciju pārskatīšanas, apgalvojot, ka nevajag izmainīt noturīgos reliģiskos uzskatus un tos aktualizēt, jo reliģiskie likumi parasti paliek nemainīgi.

Nespēja denominācijas ietvaros nonākt pie vienprātības baznīcas ideoloģiskā virziena izvēlē un pieņemt dažādos uzskatus ir radījusi šķelšanos konfesiju iekšienē. Svarīgs kristietības antropoloģijas pētāmais objekts ir shizmas, kuras visbiežāk notiek mainīgajā protestantu saimē. Šādi piemēri redzami jau gadsimtiem senā pagātnē un kopš reformācijas notiek salīdzinoši regulāri. Nespējot pieņemt ASV metodistu progresīvo uzskatus, reliģiski konservatīvie 2022. gadā nolēma atdalīties, izveidojot Globālo metodistu baznīcu (*Global Methodist Church*), lai turpinātu kopt tradicionālo izpratni sociāli liberāliem jautājumiem un izbeigtu asās diskusijas Apvienotās metodistu baznīcas (*United Methodist Church*) konferencēs. Kā viens no galvenajiem shizmas iemesliem ir reliģiski konservatīvo metodistu pārliecība, ka “homoseksuālisma praktizēšana ir nesavienojama ar kristietības mācību” (*Miller, 2022*).

Līdzīga šķelšanās ir notikusi arī Latvijā: nespējot pieņemt Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas reliģiski konservatīvos uzskatus, atdalījās Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca ārpus Latvijas. Galvenie iemesli šizmai bija atšķirīgā attieksme sieviešu ordinācijas un cilvēka seksualitātes jautājumos. Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca ārpus Latvijas ir mainījusi savu nosaukumu uz Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca pasaulē un apvieno arī atsevišķas luterāņu draudzes Latvijā, kuras nepiekrīt vadošās luteriskās baznīcas uzskatiem.

Reliģiski konservatīvie uzskati

Reliģiski politiskos uzskatus vairs nevar noteikt pēc reliģiskās vai konfesionālās piederības, jo gandrīz visās reliģiskajās un konfesionālajās kopienās ir konservatīvie un liberālie virzieni. Atsevišķos gadījumos šīs sabiedrības grupas meklē sabiedrotos nevis savas reliģiskās piederības, bet reliģiski politisko uzskatu virzienā, pārkāpjot tradicionālās reliģijas nospraustās robežas. Kristīgo vērtību izpratne ir krietni atšķirīga pat vienas konfesijas ietvaros, un turpmāk tiks analizētas divas lielās reliģisko uzskatu virzienu grupas: reliģiski konservatīvie uzskati un reliģiski liberālie uzskati.

Reliģiski konservatīvais virziens ir pastāvējis visos laikos, tomēr mūsdienu reliģiski konservatīvie uzskati, par kuriem iestājas labējās politiskās partijas, ir aizsākušies ASV prezidenta vēlēšanu kampaņās 20. gadsimta 70. gados. Tā kā reliģiski konservatīvās idejas parasti pauž labējie un centriskie spēki, tad nereti tos apzīmē kā reliģiski labējos uzskatus. Jau aukstā kara laikos izmantotais termins “jūdaisma un kristīgās vērtības” ir saistīts ar nācijas vēlamo vērtību virzienu, un tas parādās ASV Republikāņu partijas kandidātu retorikā. Reliģiski konservatīvā retorika tiek izmantota kā aizstāvība pret liberālo politiku, uzsverot ASV nācijas veidošanos, balstoties jūdaisma un kristīgajās tradīcijās un morāles vērtībās.

Vēlāk parādījās termins “kultūrkarī”, ko sāka lietot pēc PSRS sabrukuma 20. gadsimta beigās. Popularitāti šis apzīmējums ieguva pēc Peta Bjukenena (*Pat Buchanan*) 1992. gadā ASV Republikāņu partijas nacionālajā konventā teiktās uzrunas, ko var dēvēt par kultūrkaru runu (*culture war speech; Vincent, 2020, 29*). Savas stingri konservatīvās nostājas dēļ viņš gan neieguva partijas nomināciju prezidenta amatam, tomēr vēlāk kultūrkaru apzīmējumu turpināja lietot un pārņēma citi konservatīvo uzskatu pārstāvji.

Termina “kultūrkarī” izpratnes attīstību ASV politikā 2004. gada priekšvēlēšanu retorikā veicināja Džordžs V. Bušs (*George W. Bush*), aicinot sabiedrību atgriezties “dzīvības kultūrā” (*culture of life; Vincent, 2020, 37*). Viņš ne tikai tiešā veidā iestājās pret abortiem, bet arī apskatīja cilmes šūnu pētniecības morālos

aspektus un atbalstīja apdraudētās amerikāniskās vērtības. Kultūrkaru mērķis ir izmainīt kreisi liberālo eliti un valsts vadību, lai tā īstenotu konservatīvāku nacionālo politiku. Tas labi parāda reliģiski konservatīvo bažas par valsts morālo pagrimumu, kuru saista ar Holivudas kreiso eliti un vēlmi sabiedrībai pierādīt, ka kristīgās vērtības tradicionālajā izpratnē ir risinājums jeb *status quo* esošajai politiskajai situācijai. Attieksme, kas neveicina progresu un demonizē reliģiski nepieņemamus ieradumus, var atgādināt populistiskus saukļus un galēji labējo un reliģiski konservatīvo retoriku, taču arī opozīcija kultūrkaru retorikai izmantoja populistiskus un abstraktus nosodījumus.

Dž. Bušs savas prezidentūras laikā nebija uzlicis veto nevienam likumprojektam vairāk nekā piecus gadus, kas bija ilgākais laikposms kopš prezidenta Tomasa Džefersona (*Thomas Jefferson*). Pirmais likumprojekts, kam tika uzlikts veto, bija Cilmes šūnu pētniecības uzlabošanas likums, jo reliģiski konservatīvā sabiedrības daļa kategoriski iestājās pret cilvēka embrija izmantošanu pētījumos (*Vincent, 2020, 40*). Demokrātu partijas pārstāvis Džons Kerijs (*John Kerry*) par šādu prezidenta rīcību bija sašutis un izteica pret reliģiski konservatīvajiem vērstus apvainojumus.³ Abām tēmām – aborta jautājumam un cilmes šūnu izpētei – saistoša tēma ir embriju izmantošana pētniecībā, kas konservatīvajai sabiedrības daļai nav ētiski pieņemama nozare pēc noklusējuma.

Dž. Buša izpratne par kultūrkaru un 2004. gada prezidenta vēlēšanu reliģiskā retorika vērsās pret demokrātu lielās birokrātijas plāniem un reliģisko retoriku sasaistīja ar sociālajiem jautājumiem, citos gadījumos arī ar labklājības un solidaritātes jautājumiem, kuru lemšanu atstāja pašu iedzīvotāju ziņā. Svarīgi atzīmēt, ka šī kristīgā retorika mazāk liecināja par nacionālo vai reģionālo institūciju iesaisti sociālo jautājumu risināšanā, bet gan vairāk par morālo atbildību, kas gulstas uz individu un ģimeni (*Vincent, 2020, 38*).

Nākamais svarīgais jautājums, kas atrodas kultūrkaru un antiliberālās konservatīvās kristīgās domas epicentrā, ir ģimenes vērtības. Pamatojoties uz amerikāņu autora Stīvena Protero (*Stephen Protero*) veikto ASV ģimenes vērtību jautājuma pētniecību, var secināt: lai gan ģimenes vērtības šķiet vēsturiski pašsaprotams apzīmējums, mūsdienu izpratnē tās ir aizsākušās 20. gadsimta 60. un 70. gados. ASV Republikāņu partija 1976. un 1980. gada prezidenta vēlēšanu kampaņā kā nozīmīgu elementu izmantoja ģimenes vērtības, ar to saprotot konservatīvās sabiedrības pretreakciju Amerikas sabiedrības morālajai degradācijai, kuru bija izraisījusi seksuālā revolūcija, rokenrols un kontrkultūra. Savukārt 20. gadsimta

³ Dž. Kerijs prezidentu Dž. Bušu apsūdzēja, ka ar veto Cilmes šūnu pētniecības uzlabošanas likumam “zinātniskais progress ir upurēts uz ideoloģijas altāra” (*Vincent, 2020, 40*). Šādus un līdzīgus fatālistiskus izteicienus regulāri izsaka populistiski.

80. gadu sākumā ar ģimenes vērtībām sāka saprast opozīciju ateismam skolās, pieaugošajai noziedzībai, garīgajam pagrimumam, nebībeliskiem sabiedrības netikumiem – narkomānijai, abortiem, pornogrāfijai u. tml. Amerikāņiem jēdziens “ģimenes vērtības” gandrīz jau sāk kļūt vienlīdzīgs apzīmējumam “relīģisks”. Ģimenes vērtību aizstāvji stabilizē savas pozīcijas kā kristīgi konservatīvi un reliģiozi cilvēki, un tas rezonē šajā sabiedrības daļā (Vincent, 2020, 45).

Sets Doulands (*Seth Dowland*) norāda, ka politiskā filosofija par ģimenes vērtību aizstāvību ASV veidojās tikai 20. gadsimta 70. gados – to panāca kristīgi labējie (*christian right*) ar atsevišķiem evaņģēlisko kristiešu garīdzniekiem priekšgalā. Tolaik ģimenes vērtības nozīmēja opozīciju aborta, feminisma un LGBT tiesību kombinācijai (Vincent, 2020, 48). Pēc kristīgi labējo uzskatiem iepriekš minēto netikumu apkarošana radītu labumu visai sabiedrībai, un tajā brīdī nebija vērā ņemamu aktoru, kas varētu nostāties pret tālaika ģimenes vērtību izpratni.

Svarīgi pieminēt, ka 1973. gadā tika pieņemts nozīmīgs ASV Augstākās tiesas spriedums lietā Ro pret Veidu (*Roe v. Wade*), kas aizsargāja tiesības visos štatos veikt abortus. Tā līdz pat mūsdienām konservatīvie un dažādas kustības par dzīvību (*pro-life*) iestājas par 1973. gada tiesas sprieduma atcelšanu, lai ļautu štatiem lemt par abortu pieejamību vietējos veselības aprūpes pakalpojumos. Un 2022. gadā tas viņiem izdevās, jo pēc ASV Augstākās tiesas lēmuma nacionālās tiesības uz abortu tika atceltas un tagad katrs štats var noteikt kārtību un iespējas, kādā sievietēm ļauts veikt abortu. Jaunais tiesas spriedums liecina, ka arī mūsdienās reliģiski konservatīvā sabiedrības daļa spēj veiksmīgi radīt izmaiņas likumdošanā un progresā un reliģiski liberālās idejas nav pilnībā guvušas virsroku politiskajā dienaskārtībā.

Līdzīgs ģimenes vērtību tematam ir jautājums par laulības institūtu. Tas nav viens un tas pats, tomēr ar tradicionālas laulības atbalstīšanu visbiežāk tiek saprasts ģimenes vērtību jautājums. Ar laulību konservatīvā sabiedrības daļa saprot savienību starp vīrieti un sievieti, un Latvijas Republikas Satversmes 110. pantā tā ir ietverta kā vienīgā laulības forma. Svarīgi, ka šāda izpratne par laulību piemīt ne tikai kristīgi labējiem jeb reliģiski konservatīvajiem, bet arī dažādām konservatīvo politisko nostādni atbalstošām sabiedrības grupām, piemēram, tradicionāliem citu reliģiju pārstāvjiem, latviskās dzīvesziņas atbalstītājiem u. c. Konservatīvais skatījums uz laulību nozīmē, ka jebkādi citi ģimenes veidi, kuri mazina tradicionālās laulības nozīmi, piemēram, viendzimuma laulības, nav vēlamī. Tas plašākā mērogā ir saistīts ar tradicionālā laulībā iespējamo bērnu dzimšanu, kurus aprūpē māte un tēvs. Ja valsts nodrošina labus apstākļus laulību veicināšanai, tad ir redzams demogrāfiskais pieaugums un tiek veicināta nācīgas ataudze.

Realitātē mūsdienās noslēgto laulību skaits samazinās un konservatīvā sabiedrībā netiek ņemts vērā vientuļo vecāku un civilo kopdzīves attiecību īpatvars, kas ietver heteroseksuālos pārus. Noraidot viendzimuma attiecību legalizācijas iespējas, netiek uzlaboti dzīves apstākļi citiem kopdzīves modeļiem, kur netiek izvēlēts laulības institūts. Šo tradicionālās laulības atbalstītāju trūkumu aktīvi izmanto dažādi politiskie grupējumi, lai panāktu sociāli liberālo vērtību realizēšanu. Vairumā Eiropas valstu un rietumvalstu jau pastāv dažādi netradicionālo kopdzīvi vai laulību regulējošie tiesību akti, taču Latvijas likumdošanā tie vēl nav pieņemti.

Vēl cits virziens, kas tiek izmantots politiskajā retorikā un īstenots darbībā, ir tiesnešu iecelšana, kuri atbalsta ģimenes vērtības un konservatīvo filosofiju. Reliģiski konservatīvie uzskatu paudēji izsaka apvainojumus tiesu aktīvismam, kurā atsevišķi tiesneši cenšas panākt elitisku, kreisu un liberālu jautājumu atrisināšanu caur tiesu sistēmu (Vincent, 2020, 49). Jau pēc konservatīvisma definīcijas tiesas aktīvisms – likumdevēja pārziņā esošu jautājumu risināšana – ir negatīva parādība, jo konservatīvā filosofijā pieprasa neveikt izmaiņas jautājumos, kuros tas nav nepieciešamas. Gan reliģiski konservatīvie, gan citi tradicionāli domājošie iestājas pret tiesas aktīvismu, jo tas izmaina likumdošanas *status quo*, kas rada tiesiskas sekas jautājumos, kurus caur parlamentu nav izdevies atrisināt vai kuri nav uzskatīti par aktuāliem. Tāpēc konservatīvo vērtību aizstāvji vēlas veicināt tādu tiesnešu iecelšanu, kuri pāri personīgajai attieksmei un laikmeta garam tiesu spriedīs pēc likuma burta.

Arī Latvijā ir redzams tiesu aktīvisms ģimenes jautājuma skaidrošanā, jo caur likumdevēju jeb Saeimu nebija iespējams panākt viendzimuma attiecību legalizāciju. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra spriedumā lietā Nr. 2019-33-01 viendzimuma attiecību legalizācija tika skaidrota līdzīgi kā citās Eiropas valstīs, interpretējot Satversmes 110. pantu citādi, nekā tas bija darīts līdz šim (Latvijas Vēstnesis, 2020, 222). Tiesu aktīvisms vērojams kā pienākums Saeimai mainīt likumu, pamatojoties uz bērna bioloģiskās mātes partneres nespējas iegūt tēva atvaļinājumu pēc dzemdībām. Konservatīvi domājošie Saeimas deputāti šo Satversmes tiesas spriedumu atklāti kritizēja, pozitīvi rezonējot ar attiecīgās vēlētajū grupas vērtībām. Deputāti, kuri atbalsta reliģiski konservatīvo izpratni par ģimenes vērtībām, nepiekrīta Satversmes tiesas priekšsēdētājas aktīvismam spriedumā, kas pavēra iespēju viendzimuma attiecību legalizācijai, un toreiz balsoja pret viņas iecelšanu Augstākās tiesas tiesneses amatā. Tas tika skaidrots gan ar konkrētās tiesneses aktīvismu, gan ar politiskajām nostādnēm, kas līdzinās iepriekš pieminētajam liberālo ideju atbalstam (LETA, 2022).

Konservatīvisms arvien vairāk sevi asociē ar pretstatu liberālismam, piemēram, Ungārijas premjerministrs savu valsti cenšas pozicionēt kā neliberālu, kas neatsakās no liberālās brīvības koncepcijas un neatbalsta konservatīvisma

un nacionālisma mazināšanos (*Hungarian Government*, 2014). Arno Vinsents (*Arnaud Vincent*), analizējot 2016. gada ASV Republikāņu partijas priekšvēlēšanu debates, ir apskatījis partijas prezidenta nominācijas kandidātu retoriku apzīmējumam “liberāls”, kas kristīgi labējā un reliģiski konservatīvā Teda Krūza (*Ted Cruz*) gadījumā saistās ar abortus atbalstošu nostāju, galēji kreisu pārliecību un liberāli noskaņotiem ASV Augstākās tiesas tiesnešiem. Citi apzīmējumu “liberāls” vairāk attiecināja uz valdošo eliti vai sociālās labklājības jautājumiem.

Priekšvēlēšanu debašu retorikā apzīmējumu “konservatīvs” T. Krūzs vairāk saistīja ar apzīmējumu “*judeo*” (ietverot gan jūdaisma un kristīgo vērtību nozīmi, gan valsts izcelšanās principus un vērtības), kā arī evaņģēliskajiem kristiešiem, bet citi šo jēdzienu vairāk attiecināja uz konservatīvajiem uzskatiem ekonomikā un jautājumu par valsts iejaukšanos indivīda dzīvē (*Vincent*, 2020, 68–69). Tas parāda konservatīvo uzskatu piekritēju negatīvo liberālisma izpratni, pret ko tiek vērsta darbība gan politiskajā retorikā, gan attiecībās ar vietējo kopienu. Tāpat vispārējā politiskā nostāja ir savijusies ar attieksmi pret kristīgajām vērtībām, jo to ietekmē reliģiskā pārliecība, kas nosaka atbalstu jūdaisma un kristīgajām vērtībām un nosodījumu abortiem un citiem kristīgajai sabiedrībai nevēlamiem sociālajiem paradumiem.

Apskatot reliģiski konservatīvos uzskatus, var secināt, ka viņu kristīgo vērtību izpratni veido morāle un tās nozīme sociālo jautājumu risināšanā, cilvēka cilmes šūnu pētniecības nepieļaujāmība, ģimenes vērtības (iestājoties pret abortiem, feminismu un LGBT tiesībām), dzīvības atbalstīšana (īpaši mazinot abortu skaitu), pragmatisku tiesnešu iecelšana, jūdaisma un kristīgās vērtības, kā arī civilizācijas un nācijas identitātes pamats.

Reliģiski liberālie uzskati

Reliģiski liberālie uzskati par pamatu reālā sabiedrības stāvokļa un aktuālo problēmu risināšanai pretstatā reliģiski konservatīvajiem nereti izmanto nevis vēsturiskus Bībeles principus, bet liberālo politisko ideoloģiju. Mūsdienu pasaulē gan kristīgā ticība, gan citas reliģijas ir mainījušās un kļuvušas neformālākas, postinstitucionālas un neoficiālas. Līdzīgi politiskajām pārmaiņām kopš 20. gadsimta beigām, arī kristietība un kristīgās organizācijas ir kļuvušas demokrātiskākas. Lai gan reliģiski konservatīvie uzsver reliģijas un kristīgo vērtību nozīmi, piesaiste konkrētām reliģiskajām organizācijām un regulāra dievkalpojumu apmeklēšana ievērojami samazinās (*Turner*, 2013, 227).

Roberts Bella (*Robert Bellah*) 1967. gadā publicētajos rakstos popularizēja ASV pilsoniskās reliģijas ideju (*Loge*, 2020). Pilsoniskā reliģija tiek raksturota kā domāšanas pamats amerikāņu dzīvesstilam, un tas dod morālu pamatojumu ASV

politiskajai uzbūvei. R. Bella, skaidrojot pilsonisko reliģiju, norāda, ka simbolu, pārlicības un rituālu kolekcija, kas ir veidojusies kopš ASV rašanās, veido pietāti pret sakrālo un institucionalizēto kolektīvismu. Tās pamati balstās jūdaisma un kristīgajās tradīcijās, taču pastāv paralēli personas individuālajai iekšējai ticībai, kas var būt un var nebūt balstīta kādā no šīm monoteiskajām reliģijām (Loge, 2020, 73). Pilsoniskajā reliģijā ir savi svētie raksti, svētku dienas, svētie un mocekļi u. c. lietas, kuras, lai gan nav vispārīgi kanonizētas kā reliģiskā prakse, amerikāņu ikdienas dzīvē ieņem reliģiskajiem atribūtiem un svētkiem līdzvērtīgu vietu.

Reliģiski liberālie uzskati ir saistīti ar reliģiski kreiso (*religious left*) virzienu, līdzīgi kā konservatīvie – ar labējiem. Stīvens T. Mokabi (*Stephen T. Mockabee*), raksturojot reliģiski kreiso, piedāvā trīs nozīmīgus aspektus: kalpošanu citiem, sociālo atbildību un kolektīvo rīcību. To dēvē par komunitārisma reliģijas ceļu, kas atklājas pretstatā ar konservatīvo individuālo reliģisko praksi. Eimija Salivana (*Amy Sullivan*) norāda uz reliģiski liberālo jeb kreiso politiskajām idejām, kuras ASV pārstāv Demokrātu partija: vienlīdzīgas tiesības un iespējas sievietēm (ietverot reproduktīvo veselību), etnisko minoritāšu cilvēktiesības, uzskats, ka amerikāņu mājsaimniecībām vairs nav raksturīga nukleārā ģimene, un atbalsts dažādu ģimeņu un homoseksuālisma pieņemšanai (*Vincent, 2020, 93–94*).

Pilsoniskā reliģija un komunitārais reliģijas praktizēšanas veids vairāk par individuālo svētdarbību uzsver visas sabiedrības kopējo garīgumu. Sabiedrības problēmas tiek risinātas kopā, bet neuzsverot savu individuālo reliģijas izpratni, jo citam reliģijas brīvība var rosināt krietni atšķirīgas reliģiskās idejas un rīcību. Reliģiski liberālās idejas atzīst sociālo realitāti, ka tradicionālās laulības modelis vairs nav vienīgā kopdzīves forma, tādēļ, pamatojoties uz kristīgas mīlestības un sociālā taisnīguma principa, nepieciešams atbalstīt un uzlabot dzīves apstākļus viendzimuma pāriem un iepriekš diskriminētām sabiedrības grupām. Kristīgas mīlestības vārdā vajag veicināt dzīves kvalitāti transpersonām, radīt iespēju dažādos veidos ieņemt pēcnācējus, piemēram, ar surogātmātes palīdzību.

Reliģiski liberālās idejas atbalstoši politiskie spēki apzinās, ka ar savu politisko nostāju nespēs iegūt atbalstītājus, kuri pieder stingri reliģiozajai sabiedrības daļai, tāpēc pat necenšas iegūt viņu simpātijas. Šādi politiķi vēlas rezonēt ar to sabiedrības daļu, kurai reliģija ir vairāk kā kultūras identitāte vai garīgums ir gluži personiska lieta un neietekmē politiskos uzskatus un izvēli vēlēšanu procesā.

Pastāv gadījumi, kad, veicinot liberālāku reliģijas izpratni, apzināti tiek uzsvērtā brālība un sabiedrības kopīgošana, citam citu dēvējot par brāļiem un māsām, lai saistītu komunitārās reliģiskās idejas un veicinātu vienlīdzību. ASV prezidents Baraks Obama (*Barack Obama*) savā inaugurācijas runā, iestājoties par vienlīdzības jautājumiem, norādīja, ka “mūsu brauciens vēl nav noslēdzies, kamēr mūsu geju brāļi un māsas nav ieguvuši līdzvērtīgas iespējas atbilstoši

likumam” (*White House*, 2013). Reliģiski konservatīvo uzskatu paudēji atšķiras ar savu individuālo dievbijību, tāpēc reliģiski liberālajiem ir svarīgi iestāties par praktisku pārmaiņu ieviešanu sabiedrības dzīvē, nevis progresa neveicināšanu un kritizēšanu. Komunitāra reliģijas praktizēšana liek praktiski iestāties pret sociālo netaisnību un nevienlīdzību, nevis vienkārši individuāli piekopt reliģiskus rituālus un atbalstīt novecojušas reliģisku organizāciju vai autoritāšu noteiktas dogmas. Vienā posmā iestāšanās pret sociālo netaisnību un nevienlīdzību izpaužas kā sieviešu un etnisko minoritāšu aizstāvība, citā posmā – kā homoseksuālas orientācijas personu un transpersonu atbalsts.

Reliģiski liberālie, līdzīgi reliģiski konservatīvajiem, kristīgās vērtības uzskata par Rietumu civilizācijas identitātes pamatu, tomēr ietver arī vienlīdzības un sociālā taisnīguma jautājumus. Svarīgāks par individuālo reliģiozitāti ir sabiedrības garīgums, kas nosaka, ka kopēji jārisina sociālās problēmas, ietverot feminismu, cilvēktiesību aizstāvību, t. sk. jāatbalsta netradicionālas ģimenes un transpersonas.

Latvijas politiķu uzskatu piemērs

Analizējot Latvijas situāciju, tika pētīti politiķu viedokļi par dažādām ar kristīgajām vērtībām saistītām tēmām un identificēta viņu attieksme. Tika noskaidrots gan reliģiski konservatīvo, gan reliģiski liberālo, gan atsevišķi arī tradicionāli kristīgo politisko uzskatu pārstāvja viedoklis. Tradicionāli kristīgos uzskatus vairumā gadījumu pārstāv kristīgi demokrātiskās partijas, un tas ir savdabīgs reliģisko uzskatu virziens. Tas sociālās un politiskās realitātes iespaidā maina savu izpratni no reliģiski konservatīva uz reliģiski liberālo, un dažkārt abus uzskatu virzienus apvieno, mēreni atbalstot reliģiski liberālās idejas, tomēr pilnībā neatšakoties no reliģiski konservatīvajām vērtībām.⁴

Vienīgais jautājums, kurā visu reliģisko uzskatu pārstāvju vidū pastāv vienprātība, ir atziņa, ka kristietība ir uzskatāma par Rietumu un Eiropas civilizāciju veidojošo pamatu (sk. 1. tabulu), tādēļ ir nepieciešama kristietības identitātes apzināšanās. Reliģiski liberālie gan uz to skatās plašākā mērogā un, lai gan atzīst kristietības nozīmi, to aplūko kopsakarā ar antīkās un islāma pasaules ietekmi.

⁴ Pētījumā tika intervēti dažādas kristīgās vērtības pārstāvoši politiķi: reliģiski konservatīvos jeb labējos pārstāvēja Jūlija Stepaņenko no partijas “Suverēnā vara” un Ainārs Šlesers no “Latvija pirmajā vietā”, reliģiski liberālos jeb kreisos pārstāvēja Laima Geikina no “Attīstībai/Par!” , savukārt kristīgi demokrātiskos pārstāvēja Linda Ozola no partijas “Konservatīvie”. Lai analizētu reliģiski politiskos uzskatus, nevis konkrēto politiķu pārliecību, turpmāk darbā netiks identificēti konkrētie politiķi.

1. tabula. Dažādus reliģiskos uzskatus pārstāvošu četru politiķu attieksme pret kristīgajām vērtībām (avots: autora veikts pētījums)

Kristīgo vērtību kategorija	Reliģiski konservatīvais pārstāvis	Reliģiski konservatīvais pārstāvis	Kristīgi demokrātiskais pārstāvis	Reliģiski liberālais pārstāvis
Nostāja pret abortu	B	B	B	A
Nostāja pret dažādu ģimenes modeļu atzīšanu	B	B	C	A
Antiimigrācijas nostāja	C	0	C	0
Antiislāmiska nostāja	0	C	C	0
Nostāja, ka jāmil un jāpieņem visi, t. sk. LGBT un transpersonas	B	B	A	A
Nostāja pret nevienlīdzības mazināšanu, t. sk. sieviešu tiesību veicināšanu	B	B	C	A
Nostāja pret reliģisko ierobežojumu attiecināmību uz reliģiskajām organizācijām	A	A	C	C
Nostāja, ka kristietība ir Eiropas civilizācijas pamats	A	A	A	A

A – politiķis iekļauj šo vērtību kristīgo vērtību izpratnē un pret to izturas pozitīvi.

B – politiķis iekļauj tematu kristīgo vērtību tvērumā, tomēr attiecas pret to negatīvi.

C – politiķis tematu daļēji pieskaita kristīgo vērtību izpratnei, bet daļēji uzskata, ka tas neattiecas uz kristīgo vērtību tvērumu.

0 – politiķim nav viedokļa par jautājuma attiecināmību uz kristīgo vērtību izpratni.

Dažādus viedokļus no kristīgo vērtību aspekta atklāj *nostāja pret abortu*, kas tiek ietverta dzīvības kultūrā. Gan reliģiski konservatīvie, gan kristīgi demokrātiskie šo uzskata par kristīgo vērtību jautājumu un neatbalsta to. Tam tiek nosaukti arī sekulāri iemesli, jo viens no argumentiem ir tas, ka sievietes iespēja laist pasaulē pēcnācējus aborta rezultātā var tikt apdraudēta, tāpat reliģiski konservatīvie uzskatu paudēji norāda uz iespēju palikt stāvoklī vardarbības rezultātā un sabiedrības spiedienu šādā gadījumā veikt abortu. Lai gan reliģiski konservatīvie dažkārt iestājas par pilnīgu abortu aizliegumu, jo pauž viedokli, ka dzīvība sākas no ieņemšanas brīža, tomēr daļa reliģiski konservatīvo abortu drīzāk uzskata par galēju soli un iesaka labāk bērnu nodot adopcijai vai audžuģimenei situācijās, kad vēlme veikt abortu ir saistīta ar grūtniecību vardarbības vai incesta rezultātā, uzsverot, ka bērna tālāko likteni vajag izvērt individuāli.

Pretstats šim ar kristīgajām vērtībām saistītajam tematam ir reliģiski liberālo uzskatu pārstāves viedoklis – aborts ir kristīgo vērtību jautājums, jo tiesības uz abortu ir saistītas ar Dieva doto cilvēka brīvo gribu. Aborta liegšana ierobežo indivīda brīvās gribas izpausmes, tāpēc šāds lēmums ir jāatstāj viņa ziņā. Reliģiski labējo un konservatīvo politiķu viedokļi abortu neatbalstīšanā atšķiras vienīgi ar to, vai ir pieļaujams atbalstīt aborta veikšanu krīzes apstākļos (vardarbība, incests, bērna vai mātes veselības un dzīvības apdraudējums). Reliģiski liberāls brīvās gribas izpratnes skaidrojums pieļautu arī indivīda brīvās gribas kaitīgas izpausmes pret citiem, ja tās būtu absolūtas. Tādējādi aborta jautājums no kristīgo vērtību aspekta vairāk saistīts ar sievietes izvēles vai dzīvības aizsardzības jautājumu.

Otrais temats ir *nostāja pret dažādu ģimenes modeļu atzīšanu*. Civilās savienības likumprojekta jautājums 2022. gadā un pašlaik plānotā partnerattiecību regulējuma sakarā tas ir pietiekami aktuāls (Kincis, 2023), un tradicionāli kristīgās sabiedrības daļas nostājas maiņa varētu ietekmēt netradicionālo ģimenes modeļu legalizēšanas iespējas Latvijā. Šo uzskatu evolūcija ir šāda: iepriekš tradicionāli kristīgo uzskatu paudēji pieslējās reliģiski konservatīvajiem un pret to bija iestājušies iepriekšējos Saeimas balsojumos. Taču pēc Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma Nr. 2019-33-01 situācija mainījās, jo tiesa pieprasīja sakārtot viendzimuma attiecību tiesības tikt atzītām par ģimeni. Papildus tika saņemts Ministru prezidenta rīkojums Tieslietu ministrijai īstenot Satversmes tiesas spriedumu netradicionālo ģimenes modeļu jautājuma risināšanai.

Lai šo jautājumu sakārtotu, pastāvēja trīs konceptuāli virzieni, no kuriem minimālais variants bija grozījumi divās tiesību normās: viena ir Ministru kabineta noteikumu Nr. 1250 “Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā” 13. punkts un otra ir Darba likuma 155. pants. Minimālajā netradicionālo ģimeņu jautājuma risināšanas gadījumā potenciāli varētu būt citi Satversmes tiesas spriedumi, kas pieprasītu grozīt citas tiesību normas. Maksimālais variants būtu veikt grozījumus Civillikumā – tātad ģimenes un laulības jēdziena skaidrojumā. Vidējais variants atbilstoši kristīgi demokrātisko uzskatu pārstāves viedoklim ir Tieslietu ministrijas piedāvātais Civilās savienības likums, kura rezultātā tiktu legalizētas viendzimuma attiecības un citas partnerattiecību formas heteroseksuāliem pāriem, tomēr netiktu risināti citi jautājumi, piemēram, interešu konflikta novēršana, likumiskas mantošanas tiesības, tiesības pārstāvēt ārstniecības procesā.

Reliģiski liberālie jautājumu par dažādiem ģimenes modeļiem saista ar kristīgajām vērtībām un negatīvi vērtē politiski reliģisko retoriku tradicionālo ģimenes modeļu aizstāvībai. Arī reliģiski konservatīvie uzskata, ka šis jautājums ir saistīts ar kristīgajām vērtībām, tāpēc jāsecina, ka viņi neatbalsta viendzimuma attiecību juridisku legalizēšanu, iestājas par tradicionālas ģimenes

institūta stiprināšanu un negatīvi raugās uz juridiska institūta izveidi heteroseksuālajiem pāriem, jo tas radītu laulības alternatīvu. Tā kā visi bez sīkāka skaidrojuma atzīst, ka dažādu ģimenes modeļu jautājums un ģimenes jautājums vispārīgi attiecas uz kristīgajām vērtībām, tad var uzskatīt, ka sabiedrībā ir vienprātība par abu jautājumu korelāciju. Ģimenes vērtību jautājums arī rada nozīmīgu daļu no kristīgo vērtību jēdziena satura, radot priekšstatu par spēcīgu korelāciju starp šīm abām vērtībām.

Sasaistot ģimenes jautājumu ar kultūrkariem, tie izpaužas kā konservatīvās un liberālās sabiedrības daļas cīņa par vērtībām un vērtīborientāciju sabiedrībā un izglītībā. Reliģiski konservatīvie uzskata, ka ir nepieciešams aktīvāk iesaistīties kristīgo vērtību aizstāvībā un to sagaida gan no garīdzniekiem, gan no sabiedrības. Reliģiski liberālie izsaka viedokli, ka šis jautājums nav kristīgo vērtību ietvarā. Tradicionāli kristīgie pauž uzskatu, ka baznīcai ir aktīvi jāiesaistās šajā cīņā, tomēr atzīst, ka kultūrkaru jautājums ir traktējams plašāk par tradicionāli kristīgo vērtību kolīziju ar sekulārām vai sociāli liberālām idejām; cīņa par vērtīborientācijas noteikšanu izglītības sistēmā ir viena no nozīmīgākajām nācijas pastāvēšanā, un kristīgās vērtības ir tikai daļa no tām.

Reliģiski labējās un populistiskās idejas daudzviet Eiropā ir saistītas ar *antiimigrācijas nostāju*. Reliģiski liberālā politiķe norāda, ka šis jautājums neietilpst kristīgo vērtību tvērumā, jo tad tas nozīmē, ka kādi iedzīvotāji mūsu sabiedrībā nav akceptējami. Tā kā šāda ksenofobija nav pieļaujama un nav savienojama ar kristīgajām vērtībām, antiimigrācijas pozīcija kristīgo vērtību saturā nav atbalstāma. Reliģiski konservatīvie uz to skatās dažādi, jo melos balstīta migrācijas politika, ar to domājot, ka mums ir jāuzņem bēgļi, kuri bēg no kara, taču patiesībā ir ekonomiskie bēgļi, neatbilst kristīgajām vērtībām.

Situācija 2022. gadā, kad ir jāpalīdz ukraiņu kara bēgļiem, ir pavisam citāda nekā 2015. gadā, kad bija iesācies Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas ekonomiskās imigrācijas vilnis uz Eiropas Savienību. Tāpēc uz imigrācijas jautājumu nevar skatīties viennozīmīgi un pašreizējos apstākļos ukraiņu bēgļiem ir jāpalīdz. Citā skatījumā antiimigrācija kristīgā sabiedrībā nav pieņemama, un to pamato ar sekulāriem argumentiem, jo Latvija atrodas Eiropas Savienībā un ir Šengenas zonas dalībvalsts, tāpēc ir atvērta migrācijai. Tāpat reliģiski konservatīvie aicina nebaidīties no svešā, citu reliģiju un tautību cilvēkiem. Tas liekas līdzīgi reliģiski liberālajai nostājai, tomēr šāda migrāciju atbalstoša politika ir saistīta ar grūtībām aizstāvēt savas vērtības, un tas neļauj pieņemt imigrantus, jo tas var kaitēt vietējām vērtībām un degradēt tās. Kaut arī šādu nostāju pauž reliģiski konservatīvs politiķis, to drīzāk varētu uzskatīt par kristīgi demokrātisku migrācijas jautājuma izpratni.

Kristīgi demokrātiskā pārstāve norāda, ka ir jāizsver imigrācijas pozitīvie un negatīvie aspekti. No vienas puses, nozīmīgākais faktors ir nacionālā drošība,

uz kā pamata iespējams ierobežot imigrāciju no Tuvajiem Austrumiem. No otras puses, pēc kristīgajiem principiem ir nepieciešams atbalstīt katru kopienu, kas nonākusi nelaimē, un šādā aspektā jāatbalsta katrs bēglis no Ukrainas. Kristīgi demokrātiskā pārstāve piebilst, ka pilnībā atbalsta Polijas migrācijas politiku – negatīvu izturēšanos pret Tuvo Austrumu bēgļiem un ukraiņu migrantu atbalstu.

Citviet Eiropā reliģiski labējie izceļas ar *antiislāmisku nostāju*. Reliģiski konservatīvie un kristīgi demokrātiskie attiecas līdzīgi, norādot, ka ir jātolerē un jārespektē visas reliģijas, jo dzīvojam reliģiski plurālā un globalizētā pasaulē, tomēr savām vērtībām ir jāprevalē pār ienākošajām, t. sk. islāma, vērtībām. Tāpat islāmticīgajiem ir brīvas tiesības praktizēt savu ticību un pret šīs reliģijas pārstāvjiem ir jāizturas ar cieņu, tomēr islāms nav jāveicina. Mūsu kultūra ir veidojusies kristīgās tradīcijas iespaidā, un islāma kultūrai ir ļoti atšķirīga pieeja dažādos jautājumos, sākot no poligāmijas un beidzot ar izglītības un sociālās aprūpes sistēmu.

Cits reliģiski konservatīvais uzskats ir, ka antiislāmisku attieksmi nevar saistīt ar kristīgajām vērtībām. Kristietība nav pret citām reliģijām, un mūsu pienākums nav mainīt citu cilvēku reliģiskos uzskatus – mums ir jācenšas mierīgi līdzāspastāvēt musulmaņu kopienai. Ja Latvijā mainītos etniskais sastāvs un ja mūs apdraudētu vai ietekmētu islāma reliģija vai kultūra, tad mums vajadzētu aizstāvēt savas kristīgās vērtības un identitāti. Pašlaik Latvijā problēmu ar islāmticīgajiem nav, tāpēc reliģiski labējiem un populistiem nav jāreaģē uz apdraudējumu vai politisko dienaskārtību, tomēr pārmaiņu iespēja nākotnē pastāv, kā tas ir noticis citviet Eiropā.

Attiecībā uz reliģiski kreisām jeb reliģiski liberālām idejām tika apskatīta *nostāja, ka ir jāmīl un jāpieņem visi, t. sk. LGBT un transpersonas*. Reliģiski konservatīvie ir gatavi pieņemt personas, kuras tie ideoloģiski neatbalsta, tomēr pauž arī pretenzijas. Pat tika norādīts, ka daļa personu, kuras ir veikušas dzimuma maiņu, patiesībā nespēj atrisināt savas psiholoģiskās problēmas, tāpēc savu negāciju vērs pret konservatīviem cilvēkiem, kurus uzskata par vainīgiem. Tāpat reliģiski konservatīvie uzskata, ka daļa transpersonu, balstoties uz progresīviem principiem un mainot savu dzimumidentitāti, nav laimīgi un neatrisina savas problēmas, kuru dēļ īstenoja šo transformāciju. Kristietības ceļš paredz arī maigu virzīšanu pa kristīgās morāles ceļu, mudinot individu mainīties atbilstoši tradicionāliem kristīgo vērtību principiem.

Reliģiski konservatīvais pārstāvis ir gatavs izrādīt toleranci un sadzīvot ar pieaugušajiem, kas ir pieņēmuši lēmumu identificēties kā netradicionālas orientācijas vai cita dzimuma pārstāvji. Viņš uzskata, ka pilngadīgas personas nevar izkontrolēt vai pāraudzināt, tomēr sociāli liberālas vērtības attiecībā uz dzimumidentitāti tām mācīt nedrīkst. Taču uzskatu sistēmu, kas veicina netradicionālu

viedokli par identitāti, viņš uztver kā apdraudējumu nepilngadīgajiem un domā, ka drīzāk tiek diskriminēti tradicionāli domājošie, nevis netradicionālo uzskatu pārstāvji. Pārējo uzskatu pārstāvji to, ka jāmīl visi, t. sk. LGBT un transpersonas, atzīst par kristīgo vērtību jautājumu.

Nākamais reliģiski kreisais temats ir *nostāja pret nevienlīdzības mazināšanu, t. sk. sieviešu tiesību veicināšanu*. Reliģiski liberālā pārstāve šo nešaubīgi iekļauj kristīgo vērtību izpratnes tvērumā, tomēr kritizē, ka reliģiskās organizācijas vairāk koncentrējas uz morāles un seksualitātes jautājumiem, bet ignorē sociāli ekonomiskos jautājumus, piemēram, bēgļu izmitināšanu, labklājības veicināšanu, klimata problēmu risināšanu. Kristīgi demokrātiskā pārstāve uz to raugās no iespēju nevienlīdzības aspekta un vēlas panākt vienlīdzīgas iespējas visiem neatkarīgi no etniskās izcelsmes un ienākumu līmeņa. Vienlaikus viņa norāda, ka neatbalsta pārmērīgu valsts iesaisti, piemēram, kvotu sistēmu, lai veicinātu aktīvu indivīda darbību iespēju izmantošanā.

Reliģiski konservatīvie kristīgo vērtību izpratnē tam nepiekrīt, jo iestājas pret feminismu, atbalstot tradicionālu ģimenes modeli, kur māte ir jaundzimušā dzīvības devēja. Tomēr viena konservatīvā pārstāve norāda, ka pirmā viņa feministes bija iestājušās par līdzvērtīgām politiskajām tiesībām un aktīvi atbalstījušas nedzimuša bērna tiesības uz dzīvību. Vienlaikus viņa norāda, ka mūsdienu feministiskā kustība ir antikristīga un pret kristietību vērsta, un kā galveno uzskata konfrontēšanu ar vīriešu tiesībām, par vainīgu pie globālām problēmām uzskatot baltādainu vīrieti. Reliģiski konservatīvie un kristīgi demokrātiskie neuzskata, ka sievietes būtu primāri apspiestās, un nevienlīdzības mazināšanas retoriku nosoda, balstoties uz feminisma kritiku.

Aktuāls jautājums pandēmijas periodā, kas ietvēra pretstatus, bija *nostāja pret reliģisko ierobežojumu attiecināmību uz reliģiskajām organizācijām*. Iespējams, šo jautājumu būtu vieglāk abstrahēt no kristīgo vērtību diskusijām, ja reliģiski konservatīvie politiķi pārstāvētu koalīcijas partijas, tomēr Covid-19 jautājuma politizēšana kristīgo vērtību skatījumā nav tikai Latvijas fenomens, tas notiek arī ASV un citviet. Reliģiski konservatīvie, kas pārstāv arī vakcīnskeptiķus jeb vienīgi brīvprātīgas vakcinācijas piekritējus, norāda: lai arī sākotnēji epidemioloģiskās drošības dēļ tika ierobežots apmeklētāju skaits, kas drīkstēja uzturēties dievnamos, tomēr nav pieļaujams liegt apmeklēt reliģiskos pasākumus personām, kuras nevar uzrādīt derīgu Covid-19 sertifikātu.

Kristīgi demokrātiskā pārstāve norāda, ka epidemioloģiskā drošība nav kristīgo vērtību jautājums, tomēr reliģiskās organizācijas tā rezultātā tika ierobežotas. Tāpat kristīgi demokrātiskie politiķi pandēmijas laikā bija novērsuši liberālo partiju mēģinājumus vēl drakoniskāk ierobežot reliģiskās organizācijas. Reliģiski liberālā pārstāve kategoriski noraida Covid-19 ierobežojumu sasaisti ar kristīgajām vērtībām, atzīstot to vienīgi par epidemioloģiskās drošības politikas jautājumu.

Tāpat paplašinot šo tematu, reliģiski liberālā pārstāve norāda uz politisko diskusiju par islāmam raksturīgā sejas aizsega aizliegumu, kuras retorikā tika izmantotas kristīgās vērtības. Iestājoties pret tiesībām valkāt sejas aizsegus, tika skarta vienīgi islāma reliģiskā prakse, un tā ir diskriminējoša attieksme. Diezgan nelōģiska reliģiski liberālo skatījumā ir ģērbšanās stila nepamatota ierobežošana, kas skar vienīgi atsevišķu reliģisko piederību.

Kopumā vērtējot, reliģiskie ierobežojumi, īpaši pandēmijas laikā, ir uzskatu pretstats pats par sevi un kristīgās vērtības ir tikai kārtējā joma, kur var redzēt politiķu mēģinājumus aktualizēt diskusiju par valdības rīcību pandēmijas sakarā, lai vairotu savu politisko atbalstu.

Jānorāda, ka iepriekš apskatītie kristīgo vērtību temati nav vienīgie jautājumi, kurus cenšas akcentēt kāds kristīgo uzskatu virziens, lai panāktu sabiedrības atbalstu savām idejām. Reliģiski konservatīvie cenšas aktualizēt jautājumu par kristīgās mācības iekļaušanu skolu programmā, kristīgi demokrātiskie par kristīgo vērtību tvērumu uzskata arī šobrīd neaktuālu jautājumu par cilmes šūnu pētniecību un eksperimentiem ar cilvēku šūnām, savukārt reliģiski liberālie spēki kristīgo vērtību ietvarā labprāt iekļautu arī vides un dabas ilgtspējīgu attīstību un nabadzības novēršanu.

Redzams, ka abi reliģiski konservatīvie politiķi savos uzskatos kristīgo vērtību jautājumos ir līdzīgās domās, kaut arī dažkārt izmanto dažādu argumentāciju. Kristīgi demokrātiskais uzskatu virziens arvien vairāk atšķiras no reliģiski konservatīvā un pieslejas reliģiski liberālajiem uzskatiem: vēl aizvien neatbalsta ne tiesību uz abortu paplašināšanu, ne mūsdienu feminismu.

Kristīgi demokrātiskie uzskati evolucionē no reliģiski konservatīviem uz liberāliem, iebilstot pret revolucionārām pārmaiņām. Tas saistāms ar dažādu ģimenes modeļu pieņemšanu, kur atzīst viendzimuma attiecību juridisko problemātiku, tomēr aizvien nav vērojama gatavība pilnībā mainīt uzskatus par laulības jēdzienu. Pretstatu vislabāk atspoguļo reliģiski liberālās pārstāves skatījums, kas gandrīz visos aktuālajos jautājumos atšķiras no reliģiski konservatīvajiem. Reliģiski konservatīvo un reliģiski liberālo atšķirība Latvijā izpaužas tieši ar ģimeni un dzīvību saistītos jautājumos, jo reliģiski kreisie vēlas veicināt indivīda izvēles brīvību un atbalstīt pēc iespējas dažādākas iespējas, turpretī reliģiski labējie, iestājoties par nācijas un Bībeles izpratnes saglabāšanu, nevēlas pieļaut tradicionālo ģimeni un ģimenes lomu apdraudošus politiskus lēmumus. Pilnīgi visiem politiķiem, kas izmanto kristīgo retoriku, kopīga ir *nostāja, ka kristietība ir Eiropas civilizācijas pamats* un uz tā var balstīt potenciālo dialogu starp pretējo reliģisko uzskatu pārstāvjiem.

Nobeigums

Kristietība kā antropoloģijas pētniecības virziens mūsdienu sabiedrībā ir pilnvērtīgi attīstījusies vienīgi kopš 21. gadsimta sākuma. Mūsdienās ir novērojama aktīvas iedzīvotāju reliģiskās prakses samazināšanās. Tomēr tā vēl aizvien ieņem svarīgu nišu politiskajā dienaskārtībā, īpaši morāles un vērtību aspektu ziņā, kas saistīts ar Entonija Vollesa reliģijas ideoloģisko lomu. Statistikas dati, kas raksturo reliģiozitāti Latvijā, ir atšķirīgi: pēc SKDS datiem Dievam tic 73 % latviešu, taču *Pew Research Center* rezultāti liecina, ka par dziļi reliģioziem uzskatāmi tikai 15 % latviešu. Lai arī Latvijā dziļās reliģiozitātes rādītāji ir zemi, politikas jomā sociāli liberālās un reliģiski liberālās idejas tiek īstenotas ļoti kūtri.

Kristīgās vērtības daudziem ir saglabājušās kā noteikta konfesionālā piederība vai kultūrvēsturiskā identitāte, un globalizācijas ietekmē iedzīvotājiem ir raksturīgs individuāls garīgums un mainīga reliģiskā prakse. Vietējās draudzes un konfesionālās mācības nozīme mazinās, taču indivīdam ir iespējams iepazīties ar reliģisko praksi no visas pasaules. Lai spētu piesaistīt vietējās kopienas iedzīvotājus reliģisko organizāciju apmeklēšanai, vietējās draudzes izmanto globālus paņēmienus, kuri ietver ārzemju reliģiskās prakses lokalizēšanu.

Apskatītais pretstats starp reliģiski konservatīvajiem un reliģiski liberālajiem izpaužas duālā pieejā, kur, vienkāršoti sakot, reliģiski konservatīvie vēlas sabiedrību pielīdzināt tradicionāli kristīgajam, bet reliģiski liberālie sociālo realitāti vēlas atzīt reliģiskajā sfērā: tātad kas būs noteicējs – reliģija sabiedrībai vai sabiedrība reliģijai? Reliģiski konservatīvie cenšas saglabāt *status quo*, par galveno autoritāti atzīstot tradicionālu Svēto rakstu autoritāti, bet reliģiski liberālie vēlas pastāvošos uzskatus padarīt atbilstošus mūsdienu sociālajai un politiskajai dienaskārtībai. Šobrīd Latvijas kristīgā sabiedrība ir šo divu virzienu krustcelēs, un tas noteiks turpmāko nacionālās reliģiskās dzīves virzību.

Tā kā kristīgās vērtības ir relatīvas un dažādos laikposmos un reliģiskajos strāvojumos ar tām var saprast dažādas idejas, tad mūsdienu cilvēkam reliģiski konservatīvās idejas ir saistītas ar šādām vērtībām: tradicionālu laulības izpratni, ģimenes vērtībām, iestāšanos pret LGBT tiesībām, abortiem un feminismu, morāles un indivīda nozīmi sociālo jautājumu risināšanā, dzīvības atbalstīšanu, atbilstoša pasaules uzskata tiesnešu iecelšanu, jūdaisma un kristīgo vērtību atzīšanu par civilizācijas identitātes pamatu. Aizsākums mūsdienu izpratnei par konservatīvām kristīgajām vērtībām ir meklējams 20. gadsimta 70. gados ASV, kas īpaši nostabilizējās pēc PSRS sabrukuma, kad reliģiski konservatīvie nostiprināja savu atšķirību no citām reliģiju atbalstošām un komunistisko ateismu noraidošām idejām. Politiskajā retorikā reliģiski konservatīvās idejas arvien vairāk izmanto galēji labējie un populistī.

Reliģiski liberālo nostāju var apvienot ar ASV pilsoniskās reliģijas idejām un var saistīt ar kreisām idejām. Stīvens Mokabī, raksturojot reliģiski kreisos, izceļ trīs svarīgus principus: kalpošanu citiem, sociālo atbildību un kolektīvo rīcību. Pretstatā reliģiski konservatīvo individuālā garīguma pieejai tiek uzsvērts sabiedrības garīgums un komunitārisma reliģiskās praktizēšanas ceļš. Svarīgāka par indivīda netikumu pārveidi ir globālo problēmu (piemēram, nabadzības, klimata krīzes un bēgļu jautājumu) risināšana. Reliģiski liberālie par kristīgajām vērtībām uzskata vienlīdzības un sociālā taisnīguma jautājumus, sociālo problēmu risināšanu, piemēram, feminismu, melnādaino tiesības, arī cilvēktiesību, t. sk. LGBT un transpersonu tiesību, aizstāvību. Reliģiski liberālās un kreisās idejas drīzāk tiek saistītas ar vispārēji liberālām idejām, tāpēc sabiedrībai ir grūti tās nodalīt un uztvert kā ar kristietību saistītas idejas.

Noslēgumā tika analizēti to Latvijas politiķu uzskati, kas savā politiskajā komunikācijā izmanto kristīgo retoriku. Tie pārstāv gan reliģiski konservatīvo, gan reliģiski liberālo, gan kristīgi demokrātisko skatījumu. Ar kristīgi demokrātisko skatījumu tiek saprasta tendence daudzām tradicionāli kristīgām partijām evolucionēt un no reliģiski konservatīvām idejām sākt atbalstīt reliģiski liberālās idejas, tomēr neatbalstot radikāli liberālas idejas. Kristīgi demokrātiskais virziens iestājas pret tiesību uz abortu paplašināšanu, neatbalsta feminismu, bet ir gatavs iet uz kompromisu tradicionālās ģimenes jautājumā, saglabājot tradicionālas laulības izpratni.

Kristīgo vērtību pretstatu vislabāk atspoguļo reliģiski liberālo un reliģiski konservatīvo politiķu skatījums, kas visvairāk izpaužas ar ģimeni un dzīvību saistītajos jautājumos. Reliģiski liberālie vēlas veicināt indivīda izvēles brīvību un dažādību, bet reliģiski konservatīvie iestājas par tradicionālu nācīgas saglabāšanu un kristīgo izpratni, nepieļaujot ģimenes definīcijas un lomas apdraudošus politiskus lēmumus. Latvijas situācijai nav raksturīgs citu Eiropas valstu galēji labējo noraidījums attiecībā uz islāmu vai imigrāciju. Pilnīgi visi kristīgo retoriku izmantojušie politiķi bija gatavi vienprātīgi atzīt kristietības lomu Rietumu civilizācijas veidošanā.

Līdz 2023. gada nogalei Latvija bija viena no pēdējām valstīm Eiropas Savienībā, kur reliģiski un sociālo liberālās idejas likumdošanā vēl nebija pieņemtas. Reliģiski konservatīvās idejas pārstāv lielākā daļa reliģisko organizāciju, bet izmaiņas normatīvajos aktos daļai garīdznieku un ticīgo var likt mainīt uzskatus par labu reliģiski liberālām idejām. No reliģiski konservatīvā skatpunkta netrādicionālu ģimeņu legalizācija normatīvajos aktos ir pagrieziena punkts iepretim reliģiski liberālām idejām. Vai tas tā notiks, un reliģiskās sabiedrības daļas attieksme pret ģimenes jautājumu mainīsies? Tas tiks atrisināts tuvākajā laikā. Bez šaubām, saglabāsies ortodoksālas reliģiskās organizācijas un uzskatu paudēji, kas turpinās iestāties par reliģiski konservatīvām idejām, tomēr sabiedrības vājā piesaiste aktīvai kristietības praktizēšanai var mainīt sabiedrisko domu par labu reliģiski liberālajam virzienam.

CHRISTIAN VALUES FOR THE MODERN HUMAN

Summary

Christianity as a field of anthropological research in contemporary societies has begun only in the 21st century, in a time when Christianity started to see its decline. Despite that, it takes an important part of political attention especially for aspects of moral and values that relate with Anthony Wallace's role of ideology of religion. In Latvia, even statistical data vary about societies religiosity. According to SKDS data, 73% of Latvians believe in existence of God and only 15% of them are deeply religious, according to Pew Research Centre analyses. Despite low rates of active religiosity in Latvia in the field of politics, socially and religiously liberal ideas are not accepted.

Christian values for many are a mere cultural identity or religious affiliation and through globalisation individuals have the ability to participate in different religious practices or form their own spiritual ideas. Since Christian values are relative, it can mean different and even opposite positions in different religious groups and periods of time. The main opposition of nowadays Christianity are religious conservative and religious liberal views. For modern human that affiliates with religious conservative stance, it means to support family values, traditional understanding of marriage and "culture of life", also to be against LGBTQ+, abortion rights and feminism. It can include conservative judicial appointments and acknowledgment of Christianity as the foundation of Western civilisation. On the contrary, religious liberal way of religiosity supports communitarian way of religion and places society problems higher than individual such as climate crisis, migration and poverty issues. Religious liberal values are equality and social justice and human rights for women, LGBTQ+ and black communities.

A research among Latvian politicians had been performed that used religious rhetoric from different religious views: religious conservative, Christian democratic and religious liberal. Christian democratic views are evolving from conservative to liberal and are supporting "culture of life" but are towards liberal understanding of family. Until 2023 Latvia was one of the last Western countries where religious and social liberal ideas had not been adopted in legislation. Religious conservative values are represented by majority of religious organisations, but changes in legislation may alter the views of some clergy and believers to accept religious liberal ideas.

Literatūra

1. Diena. (1. aprīlis, 2018). *Aptauja: 73% Latvijas iedzīvotāju tic Dievam*. <https://www.diena.lv/raksts/latvija/zinas/aptauja-73-latvijas-iedzivotaju-tic-dievam-14194394>
2. Hanovs, D., Mihailovs, I. J., un Tēraudkalns, V. (2006). *Globalizācija: teorijas un prakses: mācību līdzeklis augstskolām*. [B. i.]
3. Hungarian Government. (30 July, 2014). *Prime Minister Viktor Orbán's speech at the 25th Bálványos Summer Free University and Student Camp*. <https://2015-2019.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/prime-minister-viktor-orban-s-speech-at-the-25th-balvanyos-summer-free-university-and-student-camp>
4. Inglehart, R. F. (2021). *Religion's sudden decline: What's causing it, and what comes next?* Oxford University Press.
5. Jenichen, A., & Müller, H. (2014). A social role for churches and cultural demarcation: How German MEPs represent religion in the European Parliament. *Religion, State and Society*, 42(2–3), 148–165. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09637494.2014.932081>
6. Kincis, J. (8. septembris, 2023). Topošajā koalīcijā vienota izpratne nekavēties ar kopdzīves regulējumu un Stambulas konvenciju. *LSM*. <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/08.09.2023-toposaja-koalicija-vienota-izpratne-nekaveties-ar-kopdzives-regulejumu-un-stambulas-konvenciju.a523233/>
7. Loge, P. (2020). Civil religion as an ethical foundation for political communication. In: P. Loge (Ed.), *Political communication ethics: Theory and practice*. Rowman & Littlefield.
8. LETA. (17. februāris, 2022). Kāpēc “Nacionālā apvienība” un “Saskaņa” balsoja pret Osipovas iecelšanu AT tiesneša amatā? [papildināts] *NRA*. <https://nra.lv/latvija/372548-kapec-nacionala-apvieniba-un-saskana-balsoja-pret-osipovas-iecelsanu-at-tiesneses-amata-papildinats.htm>
9. McFarlan Miller, E. (06, May, 2022). After years of debate, conservatives split from United Methodist Church. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/religion/2022/05/06/after-years-loud-debate-conservatives-quietly-split-united-methodist-church/>
10. Mills, M. (2012). Anthropology and religious studies. In: R. Fardon, O. Harris, T. H. J. Marchand, M. Nuttall, ... R. A. Wilson (Eds.), *The SAGE handbook of social anthropology*. Vol. 1 (pp. 183–196). Sage Publications.
11. Ozola, S. (1998). Binārie pretstati latviešu folklorā. No: J. Kursīte (sast.), *Kultūras krustpunktu meklējumi* (87.–92. lpp.). <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=771358>
12. Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu: Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 720. 09.10.2021. Latvijas Vēstnesis, 195A, 09.10.2021. <https://likumi.lv/ta/id/326729-par-arkartejas-situacijas-izsludinasanu>
13. Par Darba likuma 155. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 2019-33-01. 12.11.2020. Latvijas Vēstnesis, 222, 16.11.2020, <https://likumi.lv/ta/id/318716-par-darba-likuma-155-panta-pirmas-dalas-atbilstibu-latvijas-republikas-satversmes-110-panta-pirmajam-teikumam>

14. Par Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumu Nr. 1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" 13. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 105. un 110. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2021. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 2020-34-03. 08.04.2021. Latvijas Vēstnesis, 69, 12.04.2021. <https://likumi.lv/ta/id/322297-par-ministru-kabineta-2009-gada-27-oktobra-noteikumu-nr-1250-noteikumi-par-valsts-nodevu-par-ipasuma-tiesibu-un-klas-tiesibu-n...>
15. Pew Research Center. (2018). *How religious is your country? Latvia*. <https://www.pewresearch.org/interactives/how-religious-is-your-country/>
16. Robbins, J. (2014). The anthropology of Christianity: Unity, diversity and new directions. *Current Anthropology*, 55(10), 157–171. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/678289>
17. Skrūtons, R. (2021). *Kā būt konservatīvam*. Kodoka.
18. Turner, B. S. (2013). *The religious and the political: A comparative sociology of religion*. Cambridge University Press.
19. Volkovs, V. (2011). *Socioloģijas teorijas: lekciju kurss*. LiePa.
20. Vincent, A. (2020). *The religious rhetoric of U. S. presidential candidates*. Routledge.
21. Wallace, A. F. C. (1966). *Religion: An anthropological view*. Random House.
22. The White House. (2013). *Inaugural address by President Barack Obama*. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/01/21/inaugural-address-president-barack-obama>